

II. SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI

KS. TADEUSZ KRAHEL

ARCHIWUM ARCHIDIECEZJALNE W BIAŁYMSTOKU

(15-077 Białystok, ul. Warszawska 46)

Od 1945 r. Białystok jest ośrodkiem administracji kościelnej dla części archidiecezji wileńskiej pozostającej w granicach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Dla części tej przyjęła się nazwa „Archidiecezji w Białymstoku”. Tu bowiem w 1945 r. zamieszkał arcybiskup metropolita wileński Romuald Jałbrzykowski i tu znalazły się centralne urzędy oraz instytucje archidiecezjalne: Kuria Arcybiskupia, Sąd Arcybiskupi, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego i Wyższe Seminarium Duchowne, wreszcie kapituła bazyliki metropolitalnej wileńskiej.

O Archiwum Archidiecezjalnym można tu mówić chyba dopiero od 1980 r., kiedy to administrator apostolski biskup Edward Kisiel zamianował pierwszego dyrektora tej instytucji. Wcześniej biskup Henryk Gulbinowicz zamierzał zorganizować Archiwum Archidiecezjalne. Z jego inicjatywy w 1975 r. docenci z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stanisław Litak i Wiesław Müller, przejeździł oraz z grubszą uporządkowali archiwalia i księgozbiór parafii prokatedralnej Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Białymstoku. Wówczas też przeniesiono to Archiwum i Bibliotekę z sali nad zakrystią kościoła do pomieszczenia na wieży. Z powodu braku pomieszczeń na sale katechetyczne, archiwalia i książki przeniesiono później na galerię nad boczną nawą kościoła, gdzie uległy wielkiemu zakurzeniu.

W 1979 r. archiwalia te przewieziono do pomieszczenia w Wyższym Seminarium Duchownym, gdzie zostały oczyszczone i zabezpieczone, a troska nad całym Archiwum zlecona wyżej podpisanemu. Obecnie Archiwum to jest przenoszone do większego pomieszczenia.

Główny zrąb Archiwum Archidiecezjalnego stanowi zespół akt Parafii Wniebowzięcia NMP w Białymstoku. Najcenniejszą jego częścią jest tzw. Archiwum Archidiakońskie, na które składa się właściwe archiwum archidiakonów białostockich oraz zbiór dokumentów i akt od XVI do początków XIX w. z terenu tegoż archidiakonatu. Owe dokumenty i akta zostały zebrane w 1820 r. na polecenia Konsystorza Gen. Mohylewskiego i miały być przesłane do Archiwum Archidiecezjalnego w Mohylewie. Jednak na prośbę archidiakona białostockiego ks. Kazimierza Kubieszewskiego metropolita mohylewski arcybiskup Stanisław Bohusz-Siestrzenecwicz zgodził się na przechowywanie ich w odpowiednim pomieszczeniu w kościele białostockim. Dzięki temu przechowują się do dziś na miejscu i stanowią cenne źródło do kościelnych dziejów Białostoczczyzny.

W Archiwum Archidiecezjalnym gromadzi się archiwalia po zmarłych

kapłanach, wspomnienia i pamiątki oraz wszystkie materiały, dotyczące naszego terenu. Z powodu braku należytego pomieszczenia nie gromadzono tu archiwaliów z parafii. Urzędy i instytucje diecezjalne, oprócz Wyższego Seminarium Duchownego, nie przekazywały dotąd swoich archiwaliów.

Porządkowanie akt jest w toku, ale przebiega bardzo wolno, gdyż do trudnych warunków lokalowych dochodzą jeszcze trudności personalne. Kierownik bowiem Archiwum jest jedynym jego pracownikiem, mającym oprócz tego szereg innych obowiązków.

Materiały uporządkowane udostępnia się badaczom. Jest to połączone z pewnymi trudnościami z powodu braku pracowni. Na razie archiwalia udostępnia się w czytelni Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego.

Ponieważ do Archiwum Archidiecezjalnego w Białymstoku zgłaszają się historycy, poszukujący źródeł do tematów dotyczących Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny, dobrze będzie tu zaznaczyć, że zasadnicze kościelne archiwa wileńskie pozostały w Wilnie. Archiwum Kapituły Wileńskiej mieści się obecnie w Dziale Rękopisów Centralnej Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk (F 6 — Pergaminy Wileńskiej Kapituły — 440 jednostek i F 43 — Vilniaus Kapitulos Fondas — 28 000 jednostek arch.). Tam również znajduje się Archiwum Kurii Metropolitalnej (F 44 — Vilniaus Metropoliijos Kurija — 1022 jednostki arch.)¹.

¹ Zob. Rankraščių rinkinių rodyklė. Oprac. E. Treinienė. Vilnius 1977 s. 6, 11.